

การเงินและการลงทุนในตะวันออกกลาง

นิพล แสงศรี*

บทนำ

หลายศตวรรษที่ผ่านมา มนุษย์เกือบทั่วโลกต่างประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจมากมาย ชาวตะวันตกหลายกลุ่มพยายามคิดค้นทฤษฎีต่างๆขึ้นมา เพื่อนำมาแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจแต่ไม่ประสบความสำเร็จมากนักเนื่องจากแนวคิดต่างๆล้วนเกิดจากมนุษย์ฝีมือด้วยกัน ซึ่งมีอาจหลีกเลี่ยงข้อผิดพลาด ความบกพร่อง การลองผิดลองถูก และการคาดคะเน อีกทั้งยังแอบแฝงด้วยผลประโยชน์ ตลอดจนการแยกระบบเศรษฐกิจของมนุษย์ออกจากภาคศีลธรรมและจริยธรรมอันดีงาม จนนำไปสู่วิกฤตติดที่เคยเกิดขึ้นมาแล้วในชาติตะวันตกและกำลังเกิดขึ้นอีกในปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้ทำให้ทุกคนต่างหันกลับมาตระหนักและให้ความสำคัญกับจริยธรรมทางเศรษฐกิจอันดีงามอีกครั้ง การเงินและการลงทุนในตะวันออกกลางถือเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งจากศาสตร์ต่างๆที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอาน¹ ยุคนบีมุฮัมมัด ซึ่งเป็นบุตรอับดุลลอฮ์ เกิดในปี ค.ศ.570 เสียชีวิตเมื่ออายุ 63 ปี ท่านเป็นผู้เผยแผ่ศาสนาอิสลาม ตลอดจนบัญญัติรูปสังคม การศึกษา เศรษฐกิจ และอื่นๆ (อุเซ็น ฮัยกัล, 2540) และกฎหมายชะรีอะฮ์² แต่เนื่องจากกิจกรรมด้านเศรษฐกิจในยุคแรกๆ มีข้อจำกัดมากมาย เช่น ปัญหาด้านความแห้งแล้งและความขาดแคลน ท่ามกลางสภาพสังคมที่เต็มไปด้วยความไม่เป็นธรรม เฮอร์ดเอาเปรียบ ขูดรีด เสี่ยง ฉกฉวยโอกาส หลอกลวง กอบโกยผลประโยชน์หรือกำไร และใช้กลยุทธ์หรือเล่ห์เหลี่ยมทางการค้าครอบงำระบบเศรษฐกิจ ทำให้นักวิชาการต่างทุ่มเทความพยายามกับข้อขัดแย้งทางศาสนาเชิงกิจกรรมทางธุรกิจ (al-Mu'alat) เพื่ออธิบายหรือตอบปัญหาและหาแนวทางแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในยุคแรกๆเท่านั้น จนทำให้นักวิชาการมุสลิมยุคแรกๆไม่ประกาศว่าค้นพบทางเลือกใหม่เกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจการเงิน และการลงทุน เหตุผลดังกล่าวทำให้ระบบการเงินและการลงทุนของตะวันออกกลาง

* นักศึกษาปริญญาเอก สาขาอิสลามศึกษา (ประวัติศาสตร์และอารยธรรมอิสลาม) วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

¹ คัมภีร์อัลกุรอานนอกจากจะกล่าวถึงบทบัญญัติของอิสลามในด้านต่างๆ เช่น การศึกษา สังคม เศรษฐกิจ การเมืองและอื่นๆแล้ว อัลกุรอานยังได้กล่าวถึงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์และอารยธรรมต่างๆ

² ชะรีอะฮ์ คือ บทบัญญัติของการประพฤติปฏิบัติในรายละเอียด หรือตัวบทกฎหมายที่ถูกจัดวางเพื่อเป็นแนวทางและประโยชน์อันสูงสุดสำหรับมาตรฐานทางศีลธรรมและการดำเนินชีวิตของมนุษย์โดยมีแหล่งที่มาจากคัมภีร์อัลกุรอานและฮัสสุนนะฮ์ (แบบฉบับ) ของนบีมุฮัมมัด

(นันทนา กปิลกาญจน์. 2541 : 3) ประวัติศาสตร์ตะวันออกกลาง.³ จึงเป็นเรื่องราวที่นำศึกษา ยิ่งโดยเฉพาะการนำความรู้ ความเข้าใจมาเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเงิน และการลงทุนระหว่างประเทศไทยกับตะวันออกกลางและโลกมุสลิม

พื้นฐานการเงินและการลงทุน

การเงินและการลงทุนในตะวันออกกลางปัจจุบันจะวางอยู่บนพื้นฐาน (1) การไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อตนเองและสังคม ตลอดจนสร้างความเดือนร้อนหรือสร้างความเสื่อมเสียแก่บุคคลอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นชีวิตเลือดเนื้อ ทรัพย์สิน เกียรติยศ และชื่อเสียง ดังนั้นการลงทุนเกี่ยวกับธุรกิจบางอย่างบางประเภทจึงไม่สามารถกระทำได้ เช่น การซื้อขายหรือลงทุนเกี่ยวกับสิ่งมีนเมาและสิ่งเสพติด ตลอดจนธุรกิจบันเทิงบางประเภท (2) สัญญา ธุรกิจ และการลงทุนทุกประเภทจะต้องไม่เกี่ยวข้องกับระบบดอกเบี้ย (al-Riba หรือ Excess) โดยคู่สัญญาทั้ง 2 ฝ่ายจะต้องไม่หวังผลตอบแทนหรือผลประโยชน์ใดๆ ที่ออกเงยขึ้นมาหลังจากวันเวลาผ่านไป ดังนั้นการทำธุรกรรมหรือการลงทุนกับมุสลิมหรือประเทศในตะวันออกกลาง จึงไม่สามารถคิดดอกเบี้ยเงินกู้กับลูกค้ามุสลิมได้ แต่สามารถใช้เงื่อนไขอื่น ๆ ทดแทน เช่น กำหนดส่วนแบ่งผลกำไรจากธุรกิจหรือกิจการของลูกค้าโดยใช้หลัก al-Mudharabah หรือที่รู้จักทั่วไปว่าระบบ Profit Sharing หากลูกค้าหรือลูกค้าสนใจจะนำเงินที่ไปซื้อบ้าน รถยนต์ และอื่นๆ เจ้าหนี้หรือนักลงทุนอาจใช้วิธีซื้อสิ่งนั้นมาก่อน จะนำสิ่งนั้นไปขายต่อให้ลูกค้าหรือคิดค่าเช่ากับลูกค้าในอัตราที่รวมผลตอบแทนหรือกำไร โดยเรียกตามกฎหมายอิสลามว่า al-Murabahah หากพิจารณาด้านความสัมพันธ์ระหว่าง “ผู้กู้กับผู้ให้กู้ หรือ เจ้าหนี้กับลูกหนี้” ในระบบการเงินและการลงทุนของตะวันออกกลางจะพบว่าทั้งสองฝ่ายต่างมีผลประโยชน์ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นการรับความเสี่ยงร่วมกัน (Risk Sharing) และการร่วมลงทุนร่วมกัน (Co-investing) หรือที่เรียกว่า al-Musharakah and al-Mudharabah ข้อดีข้างต้นทำให้ทั้งสองฝ่ายต่างมีมุมมองเกี่ยวกับการบริหารจัดการเงินทุน และทิศทางการลงทุนที่ตรงกันมากกว่าระบบหนี้สินต่างๆ โดยเฉพาอย่างยิ่งระบบเงินกู้แบบแบ่งผลกำไรช่วยลดความเสี่ยงที่จะกลายเป็นหนี้สิน และช่วยยืดหยุ่นไปตามกระแสเงินสดของลูกค้ามากกว่าเงินกู้ทั่วไป (3) การพนันและความเสี่ยง (al-Qimar and al-Gharar) กล่าวคือ การเงินและการลงทุนจะต้องไม่เกี่ยวข้องกับความไม่แน่นอน ความไม่แน่ใจ และการลึงเลระหว่างคำว่า มี, ได้ และคำว่า ไม่มี, ไม่ได้ เพราะสิ่งเหล่านี้ถือเป็นประเภทหนึ่งของความเสี่ยง (al-Khatar) เช่นเดียวกับกำไรที่ได้มาจาก

³ ประเทศในตะวันออกกลางได้แก่ อัฟกานิสถาน แอลจีเรีย รัสเซีย รัฐบาลเรน ไชปรัส จิบูตี อียิปต์ เอธิโอเปีย อิหร่าน อิรัก อิสราเอล จอร์แดน คูเวต เลบานอน ลิเบีย โมร็อกโก โอมาน ปากีสถาน การ์ตา ซาอุดีอาระเบีย โชมาลี ซูดาน ซีเรีย ตุนิเซีย ตุรกี สหรัฐอาหรับเอมิเรต และเยเมน (เหนือและใต้)

การลงทุนที่นักลงทุนไม่ได้รับสินค้าหรือสิ่งของขณะที่ขายต่อกับคนอื่น, การซื้อขายสินค้าก่อนพอคำรับสินค้าหรือขายในสิ่งที่พอคำไม่มี และการซื้อขายโดยการตั้งข้อแม้และเงื่อนไข เป็นต้นสาเหตุที่ห้ามกระทำธุรกรรมหรือสัญญาใดๆที่มีความไม่แน่นอนสูง ความเสี่ยงสูงหรือเก็งกำไรโดยปราศจากข้อมูลรองรับอย่างชัดเจนนั้น เพราะมีลักษณะคล้ายกับการเล่นพนัน (al-Qimar และ al-Maysir) ซึ่งเป็นกิจกรรมทางการเงินและการลงทุนต้องห้ามตามกฎหมายอิสลาม นอกจากนี้การห้ามยังครอบคลุมถึง การเงิน การลงทุน และการทำธุรกิจที่มีความเสี่ยงสูงในปัจจุบัน เช่น ฉลากกินแบ่งประเภทต่างๆ ทรัพย์สิน หรือสิ่งของที่เงินซื้อไปเพื่อหวังสิทธิได้รับรางวัล เป็นต้น อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่า ข้อห้ามดังกล่าวไม่ได้ห้ามการเก็งกำไรแต่ประการใดๆเพียงแต่ระบุว่าให้เก็งกำไรได้เฉพาะสิ่งที่สามารถตัดสินใจได้และตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลที่หนักแน่น น่าเชื่อถือได้ ฉะนั้นจึงนับได้ว่าข้อห้ามดังกล่าวไม่แตกต่างกันมากกับหลักการลงทุนของนักลงทุนที่เน้นคุณค่า (Value Investors) และหลักบริหารธุรกิจทั่วไปที่ปรากฏในปัจจุบัน (4) การเงินและการลงทุนที่แฝงไปด้วยการหลอกลวง ล่อลวง และการเอาเปรียบกัน เช่น การลงทุนซื้อขายสัตว์ในท้อง และการซื้อขายข้าวในรวงหรือผลไม้บนต้น เป็นต้น เพราะเป็นการค้าขายที่ไม่รู้ หรือไม่มีตัวตน สินค้าหรือชนิดของสินค้าอย่างชัดเจน หรือไม่สามารถส่งมอบสินค้าได้, การประมูลสินค้าไว้เกินราคาของมันโดยไม่มีเจตนาซื้อมันจริงๆ แต่เพื่อจะดึงบุคคลอื่นเข้าประมูลในราคาที่สูงกว่า การกระทำดังกล่าวเป็นการหลอกลวง ปั่นตลาด และสร้างภาวะอุปทานขาดแคลนเทียม (5) และ ไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งต้องห้ามตามหลักกฎหมายอิสลาม เช่น การแทรกแซง การกักตุน และอื่นๆ ตลอดจนการรับรายได้ที่มีได้แสวงหาหามาด้วยน้ำพักน้ำแรงของตัวเองหรือที่เรียกว่า Unearned Income

ตัวกลางของระบบการเงินและการลงทุน

การเงินและการลงทุนของตะวันออกกลาง จะอาศัยธนาคารพาณิชย์อิสลาม (Masaref al-Islamiyah) บริษัทประกัน (al-Sharikah al-Tamin) กองทุนรวม และวาณิชธนกิจ (al-Mudharabah) เป็นตัวกลางสำคัญทางระบบการเงินและการลงทุน โดยวางอยู่บนหลัก al-Musharakah and al-Mudharabah กล่าวคือระบบธนาคาร ผู้ถือหุ้น ผู้ฝากเงิน นักลงทุนและผู้กู้ยืมจะมีสิทธิร่วมกันลงทุน และร่วมกันรับผิดชอบในผลกำไรหรือการขาดทุน ธนาคารพาณิชย์อิสลามจะทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างผู้ต้องการเงินทุนกับผู้ต้องการลงทุน โดยจะระดมทุนส่วนใหญ่ได้มาจากเงินฝากประเภท al-Wadi'ah ก่อนนำมาปล่อยให้กับนักลงทุนนำไปประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ถูกต้องตามหลักกฎหมายอิสลาม หรือปล่อยให้กับผู้ต้องการเงินทุน ด้วยวิธีขายผลิตภัณฑ์ทางการเงินที่มีลักษณะใกล้เคียงหุ้นทุน (Equity Based) ได้แก่ การทำหน้าที่ผู้รักษาดูแลทรัพย์สิน (Trustee Partnership) การแบ่งปันกำไรจากการร่วมลงทุน (Joint Venture) และการขายผลิตภัณฑ์ทางการเงินที่มีลักษณะใกล้เคียงหนี้ (Debt Based) เช่น การซื้อทรัพย์สิน

มาและขายไปในราคาสูงกว่า (Cost Plus Financing) การให้เช่าทรัพย์สิน (Leasing) และอื่นๆ⁴ นอกจากนั้นยังพบระบบประกันอิสลาม (Sharikah al-Tamin) ซึ่งเป็นรู้จักกันในกลุ่มนักเศรษฐศาสตร์อิสลามแถบเอเชีย เช่น อินเดีย ปากีสถาน บังลาเทศ มาเลเซียและอินโดนีเซียว่า ตะกาฟูล (Takaful) โดยถือเป็นตัวกลางดั้งเดิมประเภทหนึ่งที่ทำให้หลักประกันต่อทุกคนคล้ายคลึงกับระบบ Mutual Guarantee ผ่านเครือข่าย Sharikah al-Tamin โดยการระดมเงินทุนจากประชาชนผ่านการขายกรมธรรม์รูปแบบต่างๆ ที่สอดคล้องกับกฎหมายอิสลาม ก่อนจะนำเงินทุนที่ได้มาไปลงทุนในโครงการต่างๆที่ไม่ขัดต่อหลักกฎหมายอิสลาม นอกจากนั้นยังรวมถึงกองทุนรวมและวาณิชธนกิจ (al-Mudharabah) หรือ Investment Banking ซึ่งเป็นกลุ่มนักลงทุนรายใหม่ที่นับวันจะมีความสำคัญขึ้นเรื่อยๆ ตามราคาน้ำมันดิบในตลาดโลก โดยบริการทางการเงินและการลงทุนบนพื้นฐานกฎหมายอิสลามหรือกฎชะรีอะฮ์ สามารถดูได้จากตาราง 1 เปรียบเทียบด้านล่าง (Obaidullah. 2005:16).

ตาราง 1 Islamic Banking Financial Services

Products/Services	Underlying Contract(s)
● Deposit Services	
Current Deposit	al-Wadi 'ah Wa al-'Amanah /al-Qard
Savings Deposit	al-Wad ' ah Wa al-'Amanah / al-Mudharabah
General Investment deposit	al-Mudharabah
Special Investment deposit	al-Mudharabah
● Retail/Consumer Banking	
Housing & Property Finance	Ijarah Wa Istina /Diminishing al-Musharakah
Hire Purchase	Ijarah Thumma al-Bai 'a
Share Financing	al-Mudharabah / al-Musharakah
Working Capital Financing	al-Murabahah/ Bai 'a al-'Anah/ Tawarruq
Credit Card	Bai 'a al-'Anah / Tawarruq
Charge Card	al-Qard
● Corporate Banking/Trade Finance	
Project Financing	al-Mudharabah / al-Musharakah / Istisna / Ijarah
Letter of Credit	al-Musharakah/ al-Wakalah/ al-Murabahah

⁴ ปัจจุบันธนาคารอิสลามหลายแห่งในตะวันออกกลางขายผลิตภัณฑ์ทางการเงินใหม่ๆ หลายชนิด ซึ่งนักการเงินอิสลาม ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายอิสลาม และนักเศรษฐศาสตร์อิสลามยังมีความเห็นแตกต่างกันว่าขัดต่อกฎหมายอิสลามหรือไม่ เช่น สัญญารับซื้อคืน (Repurchase) การรับซื้อลดตั๋วแลกเงิน (Bill Discounting) สินเชื่อระยะสั้น และบัตรเครดิต เป็นต้น

Products/Services	Underlying Contract(s)
Venture Capital	Diminishing al-Mudharabah/ al-Musharakah
Financing Syndication	al-Musharakah + al-Murabahah/ Istisna / Ijarah
Revolving Financing	Bai 'a al-'Anah
Short-term Cash Advance	Bai'a al-'Anah/ Tawarruq
Working Capital Finance	al-Murabahah/ Salam/ Isijrah
Letter of Credit	al-Murabahah
Letter of Guarantee	al-Kafala + Ujr
Leasing	Ijarah
Export/ Import Finance	al-Musharakah/ Salam/al-Murabahah
Work-in-Progress, Construction Finance	Istisna
Bill Discounting	Bai'a al-Dayn
Underwriting, Advisory Services	Ujr
● Treasury / Money Market Investment Products	
Sell & buy-back agreements	Bai 'a, al-'Anah
Islamic Bonds	al-Mudharabah / Musharakah + Istisna / Ijarah
Government Investment Issues	al-Qard / Salam/ al-Mudharabah
● Other Products & Services	
Stock-Broking Services	al-Murabahah/ Wakalah/ Ju'alah
Funds Transfer (Domestic & Foreign)	Wakalah/ Ju'alah
Safe-Keeping & Collection (Negotiable Instruments)	Wakalah/ Ju 'alah
Factoring	Wakalah/ Ju'alah/ Bai'a al-Dayn
Administration of Property, Estates and Wills	Wakalah
Hiring of Strong Boxes	' Amanah/ Wakalah
Demand Draft, Traveller's Cheques	Ujr/ Ju'alah
ATM Service, Standing Instruction, Telebanking	Ujr

ตารางข้างต้นแสดงให้เห็นว่า แม้ว่าระบบธนาคารอิสลามและสถาบันการเงินจะไม่ปรากฏเป็นเอกเทศในยุคคนบีมุฮัมมัด แต่พื้นฐานทางการการเงินและการลงทุน ไม่ว่าจะเป็นการเก็บออม การรับฝาก การจำนอง การจำนำ การกู้ยืม การชำระหนี้สิน การแบ่งผลกำไร การเงินการบัญชี การตลาด และอื่นๆ ล้วนปรากฏมาในยุคของท่านก่อนจะถูกนำมาพัฒนาเป็นระบบองค์กร บริษัท สถาบันการเงินและธนาคารในยุคต่อมา โดยเฉพาะภาคการลงทุน

และการหุ้นส่วน ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ระบบธนาคารอิสลามปัจจุบันประสบความสำเร็จ ข้อสำคัญระบบดังกล่าวไม่ได้เกี่ยวข้องกับดอกเบี้ยแต่ประการใด แต่มีสถาบัน ชะกาตุเข้ามา สนับสนุนสังคมและแทนที่ระบบดอกเบี้ย⁵

ประเภทหุ้นส่วนและการลงทุน

การถือหุ้นและการลงทุนในภาคเกษตรกรรม ทุนทรัพย์ และเงินทุนนั้นมีบทบาทมากต่อ ระบบเศรษฐกิจในกลุ่มประเทศตะวันออกกลาง เพราะสามารถผลักดันให้เกิดโครงการใหญ่ๆ มากมาย โดยอาศัยเงินลงทุนจำนวนมากจากแหล่งเงินทุนหลายๆแห่งมาร่วมลงทุน สร้างความ เจริญ ความก้าวหน้า ความทันสมัย เพื่อสนองตอบความต้องการของทุกคน โดยเฉพาะการ หุ้นส่วนและการลงทุนในภาคเกษตรกรรม ซึ่งถือเป็นการสร้างฐานรากและการยืนหยัดด้วยตนเอง อย่างแท้จริง ลดการนำเข้าจากต่างประเทศ สร้างรายได้แก่ประชากร ตลอดจนสามารถหล่อเลี้ยง ประเทศชาติให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคง นักเศรษฐศาสตร์อิสลามได้ประมวลเกี่ยวกับการลงทุนโดย แบ่งออกเป็นหลายประเภทได้แก่ 1. Sharikah al-Mulki หมายถึง หุ้นส่วนที่เกิดจากการสืบทอด กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน โดยแต่ละฝ่ายมิได้ทำการตกลงกันมาก่อน เช่น มรดก และการให้เปล่า เป็นต้น 2. Sharikah al-Umal Wa al-Mal คือ หุ้นส่วนและการลงทุนที่เกิดขึ้นจากการทำสัญญาหรือ ข้อตกลงโดยจะเกี่ยวข้องกับการทำงานและเงินลงทุน การลงทุนประเภทนี้ได้แก่ (1) al-Muzara'ah⁶ คือการลงทุนร่วมกันในภาคการเกษตร โดยนักวิชาการส่วนใหญ่มีความเห็นว่า อนุญาตให้ปฏิบัติได้ (2) al-Musaqat หมายถึง ข้อตกลงหรือสัญญาว่าด้วยการดูแลรักษาต้นไม้ และพืชพันธุ์ทางเกษตรโดยมีส่วนร่วมได้ตามข้อตกลง (Ibrahim. 1934:218) ส่วน al-Mugharasah

⁵ ชะกาตุ เป็นวินัยบัญญัติ 1 ใน 5 ประการสำหรับมุสลิมโดยจะจัดเก็บจากบุคคลที่ครอบครองทรัพย์สิน ประเภทต่างๆตามพิภคหรืออัตรากำหนดและครบรอบปี เช่น ทรัพย์สินที่สะสม เงินแห่ง ทองแห่ง ผลผลิตทางการเกษตร และปศุสัตว์ โดยชะกาตุจะถูกนำมาช่วยเหลือคนยากจน ยากไร้ และกลุ่มคนอื่นๆ

⁶ al-Muzara'ah ตามหลักภาษาศาสตร์หมายถึง การเข้าหุ้นเพื่อทำเกษตรกรรม ส่วนตามหลักนิติศาสตร์ อิสลามหมายถึง การมอบที่ดิน เรียกวสวน ไร่นาให้แก่บุคคลที่มีความประสงค์จะทำการเกษตรในพื้นที่ ดังกล่าวหรือลงมือทำเองและมอบให้บุคคลอื่นมาร่วมทำ โดยสำนักนิติศาสตร์อัลมาลิกีย์ อัลฮัมบะลีย์ และอัซฮาฟีฮีย์ ให้ความเห็นว่า อนุญาตให้ปฏิบัติได้เพราะนบีมุฮัมมัดเคยร่วมลงทุนทางการเกษตร กับประชาชนตำบลค็อยบ์ร และตกลงแบ่งส่วนได้จากผลผลิตทางการเกษตรให้กับพวกเขา ส่วนการห้าม ของนบีมุฮัมมัดที่ปรากฏในอัลหะดีษที่บันทึกโดยบุคอรีย์และมุสลิม นักวิชาการให้เหตุผลว่า เป็นการ ห้ามแบบมีเงื่อนไข โดยเกี่ยวข้องกับปริมาณและที่ดินอยู่ใกล้กับแหล่งน้ำหรือเกี่ยวข้องกับระดับ ผลผลิตที่มีคุณภาพ การห้ามดังกล่าวจึงแตกต่างกับเงื่อนไขเดิมที่ระบุว่าอนุญาตให้หุ้นส่วนกันได้ ด้วยเหตุนี้การห้ามดังกล่าวจึงไม่เกี่ยวข้องกับการลงทุนแบบมุซาระอะฮ์ที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำและให้ผลผลิตดี

(Abidin.1975:289) คือ การมอบที่ดินจำนวนหนึ่งพร้อมกำหนดระยะเวลาแน่นอนให้แก่บุคคลหนึ่งนำไปใช้เพาะปลูกโดยมีการตกลงแบ่งผลผลิตระหว่างสองฝ่าย (3) al-Mudharabah คือ บุคคล 2 คนหรือมากกว่า 2 คน นำเงินทุนหรือทรัพย์สินมารวมกันเพื่อนำไปลงทุนประกอบธุรกิจหรือจัดทำโครงการต่างๆ โดย 2 ฝ่ายมีส่วนร่วมรับผิดชอบในผลกำไรและขาดทุนร่วมกัน (al-Kasani. 1985:28) การลงทุนแบบ มุฏอเราะฮะฮะฮะ นายทุนจะต้องนำต้นทุนของทรัพย์สินที่เป็นเงิน, ทองคำ หรืออัตราของสกุลที่ใช้แลกเปลี่ยนเท่านั้น และจะต้องมีการส่งมอบทรัพย์สินทันที ส่วนผลกำไรจะถูกแบ่งเป็นอัตราส่วน เช่น $1/2$, $1/3$, $1/4$ โดยพิจารณาตามทุนที่ผู้ถือหุ้นนำมาร่วมลงทุนหรือจำนวนหุ้น ปัจจุบันการลงทุนแบบ al-Mudharabah กำลังได้รับความนิยมอย่างสูง โดยเฉพาะธนาคารอิสลามและสถาบันการเงินอิสลามใหญ่ๆ ในตะวันออกกลาง (Rajesh Kand Yousef. 2000:93-120) เพราะเปิดโอกาสให้นักลงทุน นักธุรกิจ และนักเก็งกำไรสามารถลงทุนได้ตามปริมาณเงินทุนและความเป็นไปได้ของแต่ละคน ดังนั้นนักเศรษฐศาสตร์อิสลาม จึงได้แบ่งการลงทุนแบบมุฏอเราะฮะฮะฮะ ออกเป็น 2 ชนิดคือ (1) การลงทุนเพียงอย่างเดียว โดยไม่มีเงื่อนไขใดๆ ทั้งสิ้นและไม่มีการเข้าร่วมบริหารจัดการทรัพย์สิน ไม่ว่าจะเป็ชนิดงาน สถานที่ และระยะเวลาการทำงาน (2) การลงทุนแบบมีเงื่อนไขในการบริหารจัดการทรัพย์สิน เช่น กำหนดชนิดของสินค้า แนวทางการขายสินค้าเป็นเงินสดหรือเงินผ่อน ซึ่งหากมีการตกลงใดๆ ขึ้นแล้ว กิจกรรมด้านเศรษฐกิจนั้นจะต้องดำเนินตามข้อตกลงดังกล่าว 3. Sharikah al-Ubdan หมายถึง หุ้นส่วนและการลงทุนที่เกิดขึ้นจากการทำสัญญาหรือข้อตกลงระหว่างบุคคล (แรงงาน) เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกันโดยมีการรับผิดชอบในผลกำไรและการขาดทุนร่วมกัน หรือการที่บุคคลมากกว่า 2 คนเข้าหุ้นส่วนกันทางความคิดและแรงงานพร้อมมีการแบ่งรายได้ร่วมกัน โดยมีได้นำทรัพย์สินมาเกี่ยวข้อง⁷ (al-Zuhaili. 1984 : 826) 4. Sharikah Rasu al-'Amwal หมายถึง หุ้นส่วนและการลงทุนที่เกี่ยวข้องกับเงินกองทุน และทรัพย์สินมีค่าต่างๆ ตลอดจนการถือหุ้น และการลงทุนระหว่างบุคคล 2 คนหรือมากกว่า 2 คน ที่จะทำกิจกรรมทางธุรกิจการค้า โดยผลกำไรจะถูกนำมาแบ่งตามข้อตกลง หรืออาจจะนำเงินทุนมารวมกับผลกำไร หรือไม่รวมกัน

⁷ นักเศรษฐศาสตร์อิสลามได้เตือนให้ระวังเกี่ยวกับการนำคำว่า Speculation มาใช้กับคำว่า มุฏอเราะฮะฮะฮะ เพราะคำว่า Speculation หมายถึง การแสวงหาผลกำไรด้วยความเสี่ยงและการพนัน ซึ่งเป็นสิ่งต้องห้ามในการลงทุนแบบ มุฏอเราะฮะฮะฮะ ส่วนคำที่ใกล้เคียงกับคำว่า Speculation คือคำว่า al- Mutajarah.

⁸ นักวิชาการส่วนใหญ่มีความเห็นว่าเป็นที่อนุญาตเพราะบุคคลบิหมัฮ์มัด อับดุลเลาะฮะฮะ บุตร มัสฮูต กับ สะอัดและอัมมาร์ เคยเข้าร่วมหุ้นส่วนกันช่วงสงครามบะดร์ (ราวปี ค.ศ. 623 ระหว่างฝ่ายมุสลิมกับกลุ่มต่อต้านอิสลาม) โดยอับดุลเลาะฮะฮะฮะบุตรมัสฮูตกับอัมมาร์ไม่ได้นำสิ่งใดมาลงทุนเลย ส่วนสะอัดได้นำเชลยศึกมาร่วมด้วยสองคนดังปรากฏในอัลหะดีษที่บันทึกโดย อะบูดาวัต, นะซาอีย์ และ อิบน์มาญะฮะฮะ บทเกี่ยวกับการลงทุน ส่วนนักนิติศาสตร์สำนักอัชฮาฟีย์ ถือว่าใช้ไม่ได้

ก็ได้ การลงทุนลักษณะดังกล่าวได้แก่ (1) การลงทุนแบบ Sharikah al-Mufawadhah⁹ มีความแตกต่างจากการลงทุนแบบ al-Mudharabah กล่าวคือ มุฟาวะฎะฮฺ เป็นการลงทุนและแรงงานจาก 2 ฝ่ายขณะที่ มุฎอเราะฮฺบะฮฺ ฝ่ายหนึ่งนำทรัพย์สิน หรือเงินทุนมามอบให้อีกฝ่ายหนึ่งทำธุรกิจหรือลงทุนขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งใช้แรงงาน (2) Sharikah 'Anan คือการหุ้นส่วนและการลงทุนระหว่างบุคคล 2 คนในการที่จะดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดผลกำไรก่อนจะนำมาแบ่งกันตามข้อตกลงและต้นทุนที่ลงทุนไป สาเหตุที่เรียกว่า อีนาน เพราะนักลงทุนทั้ง 2 ฝ่ายต่างลงทุนและต่างมีสิทธินำเงินกองทุนไปดำเนินการตามข้อตกลงอย่างเท่าเทียมกัน การลงทุนและถือหุ้นประเภทนี้เป็นที่นิยมเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจะพบค่อนข้างมากในสถาบันการลงทุนและธนาคารอิสลามในตะวันออกกลาง เพราะเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีเงินทุนสามารถลงทุนได้ และอนุโลมให้ฝ่ายหนึ่งรับผิดชอบการดำเนินการขณะที่อีกฝ่ายอาจจะไม่ต้องรับผิดชอบใดๆ โดยอัตราผลกำไรทั้งหมดจะถูกแบ่งตามอัตราส่วนของบุคคลที่ถือหุ้น (3) Sharikah al-Mu'asarah หมายถึง บริษัท ห้างร้าน และการลงทุนที่พบได้ในปัจจุบัน ซึ่งส่วนใหญ่จะถูกพัฒนามาจากการถือหุ้นและการลงทุนแบบอีนาน ได้แก่ บริษัทประกันภัยด้านสินค้าและรถยนต์ บริษัทเกี่ยวกับทรัพย์สิน สถาบันการเงินการลงทุน และบริษัทเอกชนต่างๆ (Muhammad. 1998:167) (4) al-Murabahah¹⁰ ตามหลักเศรษฐศาสตร์อิสลามหมายถึง การซื้อสิ่งหนึ่งมาและขายสิ่งนั้นไปด้วยราคาที่สูงกว่าเงินทุนหรือต้นทุน หรือนิยมเรียกกันว่า การลงทุนเพื่อเก็งกำไร การลงทุนประเภท al-Murabahah เหมาะกับธนาคารอิสลามและสถาบันการเงินที่มีเงินทุน

⁹ การลงทุนแบบ มุฟาวะฎะฮฺ ไม่ปรากฏหลักฐานใดๆจากอัลกุรอานและอัลสุนนะฮฺอย่างชัดเจน แต่นักกฎหมายอิสลามบางท่าน เช่น สำนักนิติศาสตร์อัลอะนะฟียให้ทัศนะว่า อนุญาตให้กระทำได้ โดยให้เหตุผลว่า トラบใดที่ไม่ปรากฏหลักฐานบัญญัติห้ามอย่างชัดเจน การลงทุนแบบ มุฟาวะฎะฮฺ ก็เป็นที่อนุมัติเรื่อยไป (al-Zuhaili. 1984:821) ส่วน Wahbah al-Zuhaili กล่าวว่า ตามทัศนะของสำนักนิติศาสตร์ฮัซซาฟียี้ สำนักนิติศาสตร์อัลอะนาบิละฮฺ และมตินักนิติศาสตร์อิสลาม ส่วนมากมีความเห็นว่า ไม่อนุญาตให้กระทำได้ เพราะเป็นสัญญาหรือข้อตกลงที่ไม่ชัดเจนเพราะมีการหลอกลวงและความเสี่ยงสูง

¹⁰ al-Murabahah ตามหลักภาษาศาสตร์หมายถึง กำไร, สิ่งที่เกิดขึ้นมาจากเงินทุนหรือต้นทุน เนื่องจากไม่ปรากฏหลักฐานอย่างชัดเจนจากนบีมุฮัมมัด เกี่ยวกับกำไรทางการค้าอย่างตายตัว ทำให้การซื้อสินค้ามาเพื่อขายเอากำไรหรือขายบวกกำไรเพิ่มเป็นที่อนุญาตให้กระทำได้ トラบใดที่ไม่ปรากฏหลักฐานห้ามอย่างชัดเจน ทั้งในรูปแบบการค้าและการลงทุนเพียงลำพัง หรือแบบหุ้นส่วนและลงทุนร่วมกับบุคคลอื่น โดยจะต้องกระทำกันอย่างเปิดเผย ไม่ปกปิดราคา หรือเพิ่มราคาเกินความเป็นจริง จนกลายเป็นการเอาไรต์เอาเปรียบและทุจริต การค้าและการลงทุนดังกล่าวถือเป็นธุรกิจประเภทหนึ่งจากการค้าแบบ al'Amanah (ไว้เนื้อเชื่อใจกัน) เพราะผู้ขายทราบต้นทุนซื้อมาอย่างดี

สำรองค่อนข้างสูง เพราะต้องลงทุนจ่ายเงินก้อนหนึ่งไปก่อนจะรับทุนคืนพร้อมกำไรภายหลัง และกำลังเป็นที่นิยมของลูกค้าทั่วไปเพราะลูกค้าสามารถสามารถซื้อบ้าน ที่ดิน รถยนต์ และอื่นๆแม้ว่าจะมีเงินไม่พอ โดยสามารถผ่อนชำระได้ภายหลังตามข้อตกลง โดยการลงทุนดังกล่าวสามารถแบ่งออกเป็น 2 วิธีได้แก่ (1) al-'Aqd คือ ลูกค้าตกลงและทำ สัญญาซื้อขายกับธนาคารอิสลามโดยระบุว่า ลูกค้าจะซื้อสินค้าต่อจากธนาคารหลังจากธนาคารไปซื้อสินค้ามาและบวกกำไรเพิ่ม (2) al-W'ad คือ ลูกค้าตกลงซื้อและไม่ทำสัญญาซื้อขาย แต่ให้คำมั่นสัญญาหรืออาจจะทำเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อเป็นหลักฐานว่าลูกค้าจะซื้อสินค้าต่อจากธนาคารอิสลามหลังจากธนาคารไปซื้อสินค้ามาและบวกกำไรเพิ่มเข้าไป¹¹

ที่กล่าวมาข้างต้นคือ ระบบการเงินและการลงทุนในตะวันออกกลางที่วางอยู่บนหลัก ชารีอะฮ์ (Shari'ah) ซึ่งเป็นทั้งระบบกฎหมายและจริยธรรมที่มีความชัดเจนค่อนข้างมาก ในการลำดับความสำคัญของหลักการต่างๆ โดยเฉพาะระบบการเงินและการลงทุนในตะวันออกกลางนั้นมีความแตกต่างจากระบบการเงินและการลงทุนทั่วไป จนกลายเป็นระบบการเงินและการลงทุนที่ได้รับการยอมรับและกระจายอยู่ทั่วโลกมุสลิมในขณะนี้

¹¹ มติเอกฉันท์ของนักกฎหมายอิสลาม นักนิติศาสตร์อิสลาม นักเศรษฐศาสตร์อิสลาม และนักวิจัยอิสลามในวิธีที่ 1 ในงานสัมมนาทางการวิจัยเชิงศาสนาที่ธนาคารอิสลามสากลได้จัดขึ้นครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 21 มีนาคม ค.ศ. 1983 ประเทศคูเวต ระบุว่าหากลูกค้าและธนาคารตกลงและทำสัญญาซื้อขายกันว่าจะซื้อขายสินค้าด้วยราคาที่ทางธนาคารบวกกำไรเข้าไป และลูกค้าจะมาจ่ายหรือผ่อนชำระภายหลัง โดยมีบวกกำไรเพิ่มเข้าไป เช่น หากธนาคารซื้อรถยนต์มาด้วยราคา 10,000 ดินาร์ ลูกค้าจะซื้อรถยนต์ต่อจากธนาคารด้วยเงินสดในราคา 15,000 ดินาร์ หรือลูกค้าจะซื้อรถยนต์ต่อจากธนาคารด้วยราคาข้างต้นโดยจะผ่อนชำระกับธนาคารภายใน 1 ปี หรือจ่ายเป็นงวดๆ รายเดือนหรือรายปี ข้อตกลงดังกล่าวเรียกว่าข้อผูกมัด ที่จำต้องปฏิบัติแล้ว แต่การซื้อขายจะถือเป็นโมฆะและเป็นสิ่งต้องห้ามเมื่อธนาคารนำสินค้าที่ตนเอง ยังไม่ได้ครอบครองอย่างสมบูรณ์ไปขาย หรือกำหนดกำไรเพิ่มตายตัวเหมือนดอกเบี้ย หรือซื้อขาย แบบมีข้อแม้ ยกเว้นกรณีไม่มีข้อตกลงใดๆ หรือมีเพียงคำรับปากว่าจะซื้อขายให้แก่กันเท่านั้น ส่วนวิธีที่ 2 สำนักนิติศาสตร์อัชชาฟีอีย์ สำนักนิติศาสตร์อัลฮันฟีลีย์ และนักวิชาการส่วนมากให้ทัศนะว่าสามารถกระทำได้เพราะการที่ลูกค้ารับปาก หรือการให้คำมั่นสัญญากับผู้ขายว่าจะซื้อต่อนั้นมีผลจำเป็น (วาญิบ) ต้องปฏิบัติตามคำพูดและทำสัญญาเป็นจริง โดยที่ทัศนะนี้ได้รับการยอมรับจากองค์การบริหารงานวิจัย ทางวิชาการการวินิจฉัย การเผยแพร่และชี้นำ (ซาอูดิอาระเบีย) และมติสัมมนาของคณะกรรมการ นักวิชาการธนาคารอิสลาม (คูเวต) ขณะสำนักนิติศาสตร์อัลมาลิกีย์ และนิติศาสตร์อัลฮันฟีลีย์ให้ความเห็นว่า ไม่อนุญาตให้กระทำได้ เพราะการรับปากเป็นเพียงสิ่งศาสนาส่งเสริมให้กระทำเท่านั้น (มุสตะฮับบะฮ์) ไม่ถึงขั้นจำเป็นต้องปฏิบัติตามคำพูด

เอกสารอ้างอิง

- นันทนา กปิลกาญจน์. (2541). **ประวัติศาสตร์ตะวันออกกลาง**. กรุงเทพฯ : โอเอสพริ้นต์เฮาส์.
- ชูเช็น ฮัยกัล. (2540). **ศาสตามุฮัมมัด มหาบุรุษแห่งอิสลาม**. แปลโดย กิติมา อมรทัต, อุณห์มันทวี และจรัญ มะลูลีม. กรุงเทพฯ : อิสลามิก อะเคเดมี.
- Ibrahim, Ahmad. (1934). **Al-Mu a malat al-Share e yah al-Maliyah**. Al-Qahirah : Daral- Anrar.
- Abidin, Ibn. (1975). **Rad al-Muhtar**. Al-Qahirah : al-Halabi.
- al-Kasani. (1985). **Bada ae al-Sada ae**. Al-Qahirah : Dar al-Kutub al-Almiyah.
- Rajesh K., Aggarwal. And Yousef. Tarik. (2000). Islamic Banks and Investment Financing. **Journal of Banking and Finance**. 32(1) : 93-120.
- al-Zuhaili, Wahbah. (1984). **al-Fiqh al-Islami Wa Adillatuh**. Vol.4 Dimishq : Dar al-Fikr.
- al-Awqaf, Wizarah. (1993). **al-Mawsuah al-Fiqhiyah**. Vol.26. Kuwait : al-Awqaf.
- Obaidullah, Mohammad. (2005). **Islamic Financail Services**. Saudi Arabia : King Abbulaziz University.
- Muhammad, Yusuf Kamal. (1998). **Fiqh Iqtisad al-Suq**. Al-Qahirah : Dar al-Nashri.